

SOOLISE VÕRDÕIGUSLIKKUSE MÕISTERAAMISTIK

Sugu, soolisus (ehk mõisted *tüdrukud-poisid, naised-mehed*) tähistab nii inimeste bioloogilis-füsioloogilisi erinevusi kui ka kultuurilisi tavasid, norme ja väärtusi, mis määravad naiseks ja meheks olemise tingimused. Vahet tuleks teha bioloogilisel ja sotsiaalsel sool.

Bioloogiline sugu (ingl.k. **sex**) – bioloogiline kategooria, mis eristab nais- ja meessoost isikuid anatoomiliste, füsioloogiliste ja geneetiliste tunnuste alusel.

Bioloogilised erinevused on kindlad ja püsivad ning ei muutu aja jooksul ja erinevates kultuurides.

Sotsiaalne sugu (ingl. k. **gender**) – sotsiaalselt konstrueeritud kategooria, mis eristab ühiskonnas naiselikuks ja mehelikuks peetavaid omadusi, käitumist, ühiskonnapoolseid ootusi naiseks ja meheks olemisele, soorollidele, mis määravad kahe soogrupi võimaluste erinevuse ning nendevahelise sotsiaalse hierarhia ja kihistumise.

Sotsiaalsed erinevused on kujunenud ühiskondlike suhete ajaloos, muutuvad aja jooksul ja erinevates kultuurides ning on muudetavad.

Sotsiaalne sugu ei ole taandatav ainult indiviidi üheks tunnuseks ja/või üheks fikseeritud karakteristikuks, individipõhiseks muutumatuks teguriks. On erinevaid mehelikkuse ja naiselikkuse vorme ning naiseks ja meheks olemise viise.

Sarnaselt vanuse ja rahvusega on soolisus ühiskonna põhikategooriaks, mis mõjutab kõiki sotsiaalseid protsesse ja määrab ära, millise hariduse inimene saab, millise elukäigu valib, millise töö ja palga saab. Ei ole mingit valdkonda, kust soo kategooria puuduks või kus see, kas inimene on nais- või meessoost ei mängiks mingit rolli.

Soo kategooria inimeste sotsiaal-demograafilise tunnusena hõlmab nii bioloogilise kui sotsiaalse soo tähendust.

Sooline võrdõiguslikkus (e. sooline võrdsus) – ühiskonna arengueesmärk, kus naistel ja meestel kui kahel kõige suuremal sotsiaalsel grupil on tööelus, hariduse omandamisel ja teistes ühiskonnaelu valdkondades osalemisel võrdsed õigused, kohustused, võimalused ja vastutus.

Soolise võrdõiguslikkuse vastandiks on sooline ebavõrdsus, mitte sooline erinevus.

Soolise võrdsuse põhimõtte kohaselt peab kõigil inimestel olema võimalus vabalt välja arendada oma individuaalseid võimeid ning teha soorollide ja -stereotüüpide seatud piiranguteta valikuid. Selle põhimõtte kohaselt tuleb naiste ja meeste erinevat käitumist, püüdlusi ja vajadusi käsitleda, väärtustada ning hinnata võrdselt ja õiglaselt.

Sooline ebavõrdsus – mis tahes valdkonnas ilmnev lõhe või erinevus naiste ja meeste, tüdrukute ja poiste vahel, mis väljendub nende osalemise määras, juurdepääsul ressurssidele, õiguste või võimaluste kasutamises, võimu ja mõjujõu määras, töötasu suuruses jms. hüvede saamises.

Soosüsteem – selgelt eristuvaid soorolle ning naistele ja meestele omistatavaid omadusi säilitav ning taastootev majanduslike, sotsiaalsete ja poliitiliste struktuuride süsteem.

Soosüsteemis – ühiskonnas väljakujunenud tööde, vastutuste, õiguste ja võimaluste jaotuses naiste ja meeste vahel väljendub ühiskonnaliikmete süstemaatiline tegutsemis- ning mõtlemismuster, mis toodab, taastoodab ning õigustab naiste ja meeste võimusuhteid.

Enamiku ühiskondade soosüsteem on hierarhiline – meeste ja mehelikkusega seotut väärtustatakse kõrgemalt kui naiste ja naiselikkusega seotut. Selline erinev väärtustamine ilmneb ühiskonna struktuuris ja peegeldub keeles ning mõttemallides. Soosüsteemi taastoodetakse eelkõige soorollide, soostereotüüpide ning sooideoloogia abil.

Soorollid – sotsiaal-kultuuriliselt määratletud, ühiskonnas aktsepteeritud naiste ja meestega seonduvad hoiakud, käitumisviisid, tegevused ja vastutused. Soorollid peegeldavad arusaamu sellest, millist käitumist konkreetsetes ühiskonnas peetakse sobivaks tüdrukutele ja naistele, poistele ja meestele.

Soorollid on pidevas muutumises.

Soostereotüübid – mingil ajaperioodil kehtivad lihtsustavad ning liigselt üldistavad sügavalt juurdunud uskumused ja hoiakud naiste ja meeste erinevuste, iseloomude, omaduste, neile sobivate rollide, ametite, käitumise, välimuse jms kohta.

Soostereotüübid on ajaloolis-kultuuriliselt kujunenud, muutunud ja muutuvad.

Soolised stereotüübid mõjutavad poiste ja tüdrukute ametivalikuid ja eelistusi ning seeläbi nende edasist sotsiaal-majanduslikku olukorda ning staatust ühiskonnas.

Sooideoloogia – ideede, hinnangute, väärtuste ja hoiakute kogum, mille abil normaliseeritakse ja õigustatakse kehtivat soosüsteemi, ootusi naiste ja meeste sotsiaalsetele rollidele.

Seksism – eelarvamustega seotud ning sooliselt diskrimineeriv ideoloogia, mõtteviis ning keelekasutus, mis käsitleb inimesi stereotüüpselt piiritletud soorollide esindajana, hindab konkreetset indiviidi eelkõige tema soolise kuuluvuse, mitte individuaalsete oskuste ja võimete põhjal ja eeldab, et üks või teine sugu on võimekam või vähem väärtuslik.

Sooliste aspektidega arvestamine või sooaspektiga arvestamine – tüdrukute ja poiste, naiste ja meeste erinevate vajaduste, ressursside ja kogemustega arvestamine, et märgata ja vähendada selliste sotsiaalsete mehhanismide mõju, mis sugusid vastandavad ja erinevalt väärtustavad.

Sootundlik – soolisi aspekte arvestav poliitika, tegevus, käsitlusviis, meetodika jms

Sootundlik/sooteadlik pedagoogika – õppimis- ja kasvatusprotsessi kirjeldav teooria ja praktika, mille eesmärgiks on iga lapse enesehinnangu ja -teadvuse ning enesekindluse areng, sooliste ja soogruppide vastanduste vältimine ning laste vabastamine piiravatest soostereotüüpidest.

Sootundlik statistika - sugude lõikes esitatud statistilised andmed, mis võrdlevad ja peegeldavad sooliste erinevuste sotsiaalkultuurilisi aspekte, sugude võrdsuse/ebavõrdsuse ilminguid jms.

Soouuringud – akadeemiline ja interdistsiplinaarne uurimisvaldkond, mille raames kirjeldatakse ja analüüsitakse sugude sotsiaal-kultuurilisi suhteid ja soolisuse konstrueerimist. Soouuringud hõlmavad ka teiste distsipliinide uuringuid, milles soolisust kasutatakse analüütilise kategooriana.

Sooline identiteet – osa minapildist, enda seostamine soorühmaga ja seal kehtivate käitumise ja omaduste seesmine omaksvõtmine. Sooline identiteet kujuneb sotsialiseerumise käigus. Inimese teadmine sellest, kummast bioloogilisest soost ta on, kujuneb välja juba teisel-kolmandal eluaastal. Sooidentiteedi sotsiaalsem osa – see, milline tüdruk või poiss, mees või naine ta tahab olla – on paindlikum ja pidevas muutumises.

Naiste ja meeste võrdne kohtlemine – otsese ja kaudse soolise diskrimineerimise puudumine.

Otsene sooline diskrimineerimine leiab aset, kui ühte inimest koheldakse samalaadses olukorras tema soo tõttu halvemini kui teist inimest.

Kaudne sooline diskrimineerimine leiab aset, kui väliselt neutraalne säte, kriteerium, tava või tegevus seab ühest soost isikud, võrreldes teisest soost isikutega, ebasoodsamasse olukorda.

Võrdse kohtlemise mõiste hõlmab ka sellist erikohtlemist, mis viib võrdsete õiguste, hüvede, kohustuste ning võimaluste omamiseni.

Soolõime (e. soolise võrdõiguslikkuse süvalaiendamise) strateegia tähendab naiste ja meeste staatuse, prioriteetide ning vajadustega arvestamise süstemaatilist integreerimist kõigi valdkondade poliitikatesse soolise võrdõiguslikkuse edendamise eesmärgil.

Soolõime strateegia rakendamine eeldab, et kõigi tasandite poliitikate, tegevuskavade ja meetmete kavandamise, elluviimise, järelvalve ja hindamise etappidel arvestatakse nende mõjuga naiste ja meeste sotsiaalsele staatusele, vajadustele, osalusmääradele ning ressurssidele ligipääsule.

Soolõime strateegia rakendamise kohustus on haridusasutustele kehtestatud soolise võrdõiguslikkuse seadusega.

[illegible]